

odkrýva zložité obdobie polovice dvadsiateho storočia. Činí tak na osudoch mladých Židov, ktorých neúprosne zasiahla druhá svetová vojna, následne získali vysoké postavenie, ktoré nie vždy zvládali. „Ako súčasť ŠtB aj oni formovali jej budúci charakter a vo veľkom množstve prípadov sa podieľali na nezákonnom fungovaní bezpečnostných zložiek na Slovensku (...)“ (Štelmachovič Bumová, 2019: 119). Napokon sa pre svoj židovský pôvod stali obeťami systému, ktorí pomáhali budovať.

MARTIN KORČOK,
Múzeum holokaustu v Sereďi

LITERATÚRA

- Bumová, I. (2006). ŠtB a židovská mládež (na príklade Západoslovenského kraja v rokoch 1969 – 1980). In: P. Salner (Ed.), *Židovská komunita po roku 1945* (s. 67–100). Bratislava: Zing Print.
- Bumová, I. (2010). Povojnové pomery židovskej komunity na Slovensku a emigrácia Židov do Palestíny/Izraela v rokoch 1945 – 1953. In: M. Vrzgulová (Ed.), *Reflexie holokaustu* (s. 16–35). Bratislava: Dokumentačné stredisko holokaustu.
- Gilbert, M. (2002). *Izrael. Dějiny*. Praha: BB art 2002.
- Johnson, P. (1996). *Dějiny židovského národa*. Řevnice: Rozmluvy.
- Ondriaš, J., Fiamová, M. (2005). Vzájomné vzťahy židovskej minority a majoritného obyvateľstva v Zlatých Moravciach. In: Z. Profantová (Ed.), *Malé dejiny veľkých udalostí I. v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989* (s. 105–122). Bratislava: Ústav etnológie SAV.
- Pešek, J., Letz, R. (2004). *Štruktúra moci na Slovensku 1948 – 1989*. Prešov: vydavateľstvo Michala Vaška.
- Štelmachovič Bumová, I. (2019). *Sionisti a buržoázni nacionalisti v ŠtB. Prípad Oskar Valášek a spol. (1951 – 1963)*. Bratislava: Chronos.
- Uher, J. (2001). *Zo zákulisia rehabilitácií*. Bratislava: Kalligram.

JURAJ ZAJONC:

Svätí s menom Valentín a sviatky zamilovaných
[Saints Named Valentine and Lovers' Feast Days]
Bratislava: VEDA, 2020, 152 s.

DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2022.1.13> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.
© 2022, Margita Jágerová. This is an open access article licensed under the Creative Commons

Teoretické uchopenie sviatkov a sviatkovania, ako aj ich aktuálnych podôb je v etnologickom bádani na Slovensku za ostatné roky zastúpené nielen viacerými odbornými štúdiami, ale aj samostatnými knižnými prácami. Autormi sú nielen pracovníci Ústavu etnológie a sociálnej antropológie SAV, ako K. Popelková (Popelková, Zajonc, 2013; Popelková, 2014, 2019), J. Zajonc (Popelková, Zajonc, 2013; Zajonc, 2014), Z. Beňušková (2014, 2018) a M. Vrzgulová (2014), ale aj iných inštitúcií (Jágerová, 2018, 2019, 2020; Paríková, 2018; Darulová, 2013, 2018 a i.). Z hľadiska dlhodobjšieho vývinu obyčajovej kultúry a sviatkovania v našej spo-

ločnosti je pripomínanie si dňa sv. Valentína novodobým javom, rezonujúcim od 90. rokov 20. storočia, ktorý si ešte stále hľadá svoje pozície naprieč všetkými generáciami, i keď ide o tri dekády jeho fungovania v našej spoločnosti. Je preto prínosné, že aj širšia verejnosť, nielen odborná, má k dispozícii komplexný sumarizujúci materiál, ktorý objasňuje kontexty vzniku, premien a etablovania sa tohto sviatku nielen v Európe, ale i v zámorí.

Prvá časť publikácie *Svätí s menom Valentín a sviatky zamilovaných* autora J. Zajonca sa venuje predstaveniu svätých s menom Valentín, obsahuje úryvky martyrologických textov a legiend so záverom autora, že v postave sv. Valentína, ústrednej postavy sledovaného sviatku, sa prelínajú realie prinajmenej troch svätcov s týmto menom. V druhej časti autor pojednáva o zdrojoch tohto sviatku v súvislosti s antickými tradíciami, no jeho spájanie so zvykmi antického Ríma považuje za problematické a nejednoznačné. Tretia časť sa zaoberá prvou známou písomnou zmienkou o sv. Valentínovi, ako patrónovi lásky – dielom Geoffreyho Chaucera (1343 – 1400) *Vtáči snem* z konca 14. storočia. Práve jeho autora vníma ako tvorca valentínskej ľúbostnej tradície a obľubu jeho diel považuje za dôvod šírenia predstavy o sv. Valentínovi, ako patrónovi lásky. Zrod tohto sviatku J. Zajonc datuje na konca 14. storočia v prostredí anglickej šľachty, pričom na základe historických a etnografických dát konštatuje, že v nižších spoločenských vrstvách sa začal objavovať na konci 17. storočia. Komplikácie s jeho vývinom sú vyargumentované množstvom zdrojov. Historický výskum je doplnený etnologickým a na popis tradičných podôb sviatkovania autor využíva aj denníky, osobnú korešpondenciu, rôzne opisy zvykov a to najmä v štvrtjej časti. Tu prezentuje popis širokej škály rôznych prejavov spojených so slávením tohto sviatku od jeho vzniku do 18. storočia (párovanie, stretávanie sa, vzájomný výber, losovanie, valentínska poézia, obdarovávanie, veštenie a i.), ktoré prebiehali nielen medzi snúbencami, milencami, manželmi, ale aj medzi príbuznými a priateľmi, čiže nešlo len o oslavu ľúbostných vzťahov, ale aj vzťahov medzi členmi rodiny a príbuznými. V piatej časti sa už venuje premenám tohto sviatku na moderný, s jeho postupnou komercializáciou a špecifickým vývinom v USA, kde bol „znovuobjavený“ v polovici 19. storočia. Tak sa začala ďalšia etapa jeho vývinu, najmä vďaka rozkvetu výroby a predaja valentínskych pozdravov, neskôr aj iného „valentínskeho“ sortimentu. V šiestej časti autor ďalej popisuje jeho opätovné šírenie v Európe od začiatku 20. storočia, až po jeho postupné presadzovanie sa aj v krajinách východnej Európy na sklonku 20. storočia. Uvádza hlavné kanály šírenia tohto sviatku, vplyv reklamy, komercie, médií, ale i importu tradícií Západu v porevolučnom období prostredníctvom firemnej kultúry, lektorov anglického jazyka, či ako dôsledok snahy vytesniť socialistické sviatky a dosiahnuť určité „európske štandardy“. V časti o spôsoboch slávania tohto sviatku v Európe autor popisuje rozširujúcu sa škálu tovarov, služieb, spôsobov obdarovávaní a iných prejavov, spájaných s týmto sviatkom, ale i zmenu vnímania termínu *valentínka*, ktorá v 21. storočí podstatne rozširuje svoj význam. Publikácia v tejto časti poskytuje rôznorodé údaje o špecifikách prežívania tohto sviatku v jednotlivých európskych krajinách, ale i osobitného vnímania tohto dňa nielen ako sviatku zaľúbených, ale aj ako oslavy priateľstva, vyplneného rôznorodými aktivitami či dokonca prelínanie tohto sviatku so staršími príležitosťami (napríklad oslavou sv. Trifona a vína na Balkáne). Určitý priestor autor venuje aj vzťahu jednotlivých cirkví k sviatku svätého Valentína, taktiež aj jeho vnímaniu nezadanými (Deň singlov, nezadaných, slobodných) či alternatívy slávania sviatkov lásky v rôznych európskych krajinách.

Zhromaždený materiál je úctyhodný a zámer autora priniesť čo najkomplexnejší pohľad na tento „nový“ sviatok sa v plnej miere vydaril. Objasňuje vytýčenú problematiku so širokým historickým záberom, a to nielen so zameraním na jeho genézu v Európe, ale i v zámorí, nakoniec jeho šírenie aj u nás, pričom úplne sa stotožňujem s názorom jednej z posudzovateľiek tohto diela V. Frolcovej, že autor „spracoval tému veľkoryso v historickom čase a kultúrnom priestore“. Autor zodpovedal základné otázky – ako tento sviatok vznikol, aké úkony sú

pre tento deň typické, čo znamená pre súčasníka jeho pripomínanie. Zaznamenal nielen vznik, vývoj a šírenie sviatku, ale i presadzovanie komercie v jeho slávení, jeho rozporuplné vnímanie súčasníkmi, ambivalentné postoje k nemu. Značnú popularitu a úspech tohto sviatku, najmä medzi mladými, aj na základe viacerých názorov európskych bádateľov, vidí najmä v pripomínaní si univerzálnych hodnôt, ako je láska, medziludské vzťahy a priateľstvo.

Na záver by som sa rada zmienila o vizuálnom stvárnení tejto publikácie, ktoré nadštandardne vybočuje z rámca odborných, vedeckých publikácií – jednoznačne chce pritiahnúť čitateľa nielen svojím obsahom, spracovaním dosiaľ nielen u nás neprebádanej oblasti, ale aj vizuálnou stránkou. Autor vsadil na prvoplánovú symboliku motívov srdca a červenej farby, ale pri detailnejšom listovaní čaká čitateľa decentné a vkusné grafické spracovanie, taktiež pútavý vizuálny materiál sprevádzajúci jednotlivé ka-

pitoly. Pozoruhodné, pre mňa aj prekvapujúce, je autorovo tvrdenie, že ide o prvú ucelenú publikáciu na túto tému vôbec – v zahraničnej literatúre, a samozrejme u nás. O to viac je opodstatnené spracovanie tejto témy, obzvlášť ak akcentuje aj podmienky presadzovania sa a existencie tohto javu v našom prostredí. Ostáva len dúfať, že publikácia vyjde v anglickej, prípadne aj v iných jazykových mutáciách a adekvátne zarezonuje v odbornom diskurze na túto tému i v zahraničí.

MARGITA JÁGEROVÁ,

Katedra etnológie a folkloristiky FF UKF v Nitre

LITERATÚRA

- Beňušková, Z. (2014). Prečo sú Vianoce tradičné aj nové? In: K. Popelková (Ed.), *Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?* (s. 110–163). Bratislava: Ústav etnológie SAV.
- Beňušková, Z. (2018). Súčasná spoločensko-kultúrne aktivity v obciach ako rámec tradičných obyčají (na príklade okresov Detva, Námestovo a Ružomberok). In: M. Jágerová (Ed.), *Kalendárna obyčajová kultúra vo vidieckom prostredí na začiatku 21. storočia (vybrané problémy)* (s. 12–69). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.
- Darulová, J. (2013). The Tradition of the Salamander Parade. *Slovenský národopis*, 61(5), 539–547.
- Darulová, J. (2018). Festivity v urbánnom prostredí so zameraním na banické tradície mesta Banská Bystrica. *Narodopisná Revue*, 28(1), 3–12.
- Jágerová, M. (2018). Majáles/juniáles v kultúrno-historickej retrospektíve a jeho aktuálna podoba v obci Liptovské Sliache. In: M. Jágerová (Ed.), *Kalendárna obyčajová kultúra vo vidieckom prostredí na začiatku 21. storočia (vybrané problémy)* (s. 70–147). Nitra: UKF.
- Jágerová, M. (2019). Aktuálne podoby betlehemskej hry vo vidieckom prostredí – na príkla-

de vlahovskej gubajky. In: K. Leńska-Bąk, W. Kędzierzawski, U. Sawicka (Eds.), *Gry v kulturze i życiu codziennym. Metafory, strategie, komunikacja* (s. 287–296). Opole: Uniwersytet Opolski.

- Jágerová, M. (2020). Inšpiračné zdroje kultúrno-spoločenských podujatí a slávností v súčasnom vidieckom prostredí (na príklade obcí Vlachovo, Soblahov, Malé Dvorníky a Lipovská Teplička). *Národopisná revue*, 30(3), 223–235.
- Paríková, M. (2018). Súčasná formy betlehenských pastierskych hier v kontexte lokálnej vianočnej tradície na začiatku 21. storočia. In: M. Jágerová (Ed.), *Kalendárna obyčajová kultúra vo vidieckom prostredí na začiatku 21. storočia (vybrané problémy)* (s. 148–199). Nitra: UKF.
- Popelková, K. (2012). Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku? (poznámky k možnostiam etnologickeho výskumu). *Ethnologia actualis Slovaca*, 12(2), 8–28.
- Popelková, K. a kol. (2014). *Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?* Bratislava: Ústav etnológie SAV.
- Popelková, K. (2019). Veľká noc a spôsoby jej slávenia na Slovensku v 21. storočí. *Národopisná revue*, 29(4), 275–286.
- Popelková, K., Zajonc, J. (2013). Súčasná sviatky v historickom baníckom meste: symbolické aktivity v etnologickej perspektíve. In: Z. Denková, M. Kamenický (Eds.), *Vivat akadémia Banská Štiavnica: zborník z konferencie konanej pri príležitosti 250. výročia založenia Banskej akadémie v Banskej Štiavnici* (s. 53–65). Banská Štiavnica: Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici.
- Vrzgulová, M. (2014). Komu patrí Slovenské národné povstanie? In: K. Popelková a kol., *Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?* (s. 66–109). Bratislava: Ústav etnológie SAV.
- Zajonc, J. (2014). Je Halloween na Slovensku cudzincom? In: K. Popelková a kol., *Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?* (s. 164–247). Bratislava: Ústav etnológie SAV.

KATARÍNA POPELKOVÁ:

Vinohradnícke mesto v etnologickej perspektíve

[A Winegrowing Town from the Ethnological Perspective]

VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2021, 175 s.

DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2022.1.14> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.
© 2022, Peter Slavkovský. This is an open access article licensed under the Creative Commons

Vinohradníctvo je najstarším špecializovaným odvetvím agrárnej kultúry Slovenska. Ako dokazujú archeologické nálezy i historické doklady, už viac ako tisíc rokov je kontinuálne zastúpené v jeho južných regiónoch. Bolo doplnkovým zamestnaním tamojším roľníkov. Výnimkou bola len malokarpatská oblasť. Tu bolo vinohradníctvo a vinárstvo, vo svojej mestskej podobe, od 13. storočia hlavným zamestnaním generácií miestnych vinohradníkov. Ovplyvnilo celý spôsob nielen ich života, ale i mnohé javy materiálnej, sociálnej i duchovnej kultúry celého mestského organizmu. Od 17. storočia dokonca už na úrovni kráľovských miest.

Stáročná tradícia pestovania vínnej révy, jej spracovania i obchodovania s výrobkami z nej, sa stali predmetom záujmu viacerých vedeckých disciplín, etnografiu nevynímajúc. Tá sa, ako spoločenskovedná disciplína, zaujímal okrem materiálnej, technologickej či obchodnej stránky pestovania a spracovania vínnej révy i o jej sociálny a duchovný rozmer. Vinohradníctvo je síce súčasťou agrárnej kultúry, ale „roľníctvo“ nedokázalo v Pezinku a Modre,